અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

ગુજરાત હાઇકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

ક્રિમિનલ અપીલ (અગેઇન્સ્ટ એક્વિટલ) નં. ૧૫૯૫/૨૦૦૪

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

==========

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઇ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઇ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	

==========

ગુજરાત રાજ્ય....અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

પટેલ અંબાલાલ રામદાસ....સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ)

==========

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નં. ૧ તરફે એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર સુશ્રી એમ.એચ. ભટ્ટ

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી(ઓ) નં. ૧ તરફે વકીલ શ્રી ભરત ટી. રાવ

==========

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી કે.જે. ઠાકર

તારીખ : ૨૩/૦૩/૨૦૧૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. હાલની નિર્દોષ છોડવા સામેની અપીલ અપીલકર્તા–ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા વિદ્વાન સ્પેશિયલ જજ (એ.સી.બી.) (ફાસ્ટ ટ્રેક કોર્ટ), મહેસાણા (ટૂંકમાં, 'ટ્રાયલ કોર્ટ') દ્વારા સ્પેશિયલ (એ.સી.બી.) કેસ નં. ૭/૧૯૯૫ માં આપવામાં આવેલ તારીખ : ૦૬.૦૩.૨૦૦૪ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ ની કલમ ૩૭૮ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલ છે, જેના દ્વારા, ટ્રાયલ કોર્ટે અત્રેના મૂળ આરોપી–સામાવાળાને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૮૮ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ની કલમ ૭, ૧૩(૧)(ડી) ૧, ૨, ૩, અને ૧૩(૨) હેઠળના આરોપમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યા હતા.

૨. ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલ ફરિયાદપક્ષના કેસની ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે મૂળ ફરિયાદી, તે સંબંધિત સમયે, ગામ: જસપુર ખાતે રહેતા હતા. જસપુરની સીમમાં આશરે ૧૮ વીઘા જમીન આવેલી છે, જે ફરિયાદીના દાદાની માલિકીની

હતી, જેમનું કથિત બનાવના આશરે સાત વર્ષ પહેલાં અવસાન થયું હતું. ફરિયાદી પોતાના પિતા અને કાકાના નામો હક્ક પત્રકમાં દાખલ કરાવવા માંગતા હોવાથી, તેઓ આરોપી–સામાવાળાનો સંપર્ક કર્યો હતો, જેના પર, આરોપીએ લાંચ પેટે રૂ. ૧,૦૦૦/– ની કથિત માંગણી કરી હતી. ફરિયાદી લાંચ આપવા તૈયાર ન હોવાથી, તેમણે એ.સી.બી. અધિકારીઓનો સંપર્ક કર્યો હતો અને એક છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું, જેમાં, આરોપી કથિત રીતે પકડાઈ ગયા હતા. ફરિયાદ નોંધાતાં, તપાસ હાથ ધરવામાં આવી હતી અને પૂરતા પુરાવા મળતાં આરોપી સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. ટ્રાયલ સમયે, આરોપીએ ગુનાની ના પાડી હતી, અને આથી, કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. પોતાના કેસને સાબિત કરવા માટે, ફરિયાદપક્ષે ત્રણ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી અને આશરે છ દસ્તાવેજી પુરાવા પણ રજૂ કર્યા હતા. સમગ્ર રેકોર્ડનું અવલોકન કર્યા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો અને હુકમ પસાર કર્યો હતો. આથી, હાલની અપીલ.

૩. ફરિયાદપક્ષે પોતાના કેસના સમર્થનમાં ત્રણ સાક્ષીઓની તપાસ કરી હતી, એટલે કે ફરિયાદી, પંચ નં. ૧ અને તપાસ કરનાર અધિકારી અને તેણે રેકોર્ડ પર કેટલાક દસ્તાવેજી પુરાવા પણ રજૂ કર્યા હતા. તેઓ અવિશ્વસનીય ગણાયા હતા અને આરોપી દ્વારા બચાવમાં તપાસવામાં આવેલા સાક્ષીઓ અને તેના દ્વારા રજૂ કરાયેલા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વિશ્વાસ મૂકવામાં આવ્યો

હતો, જેના કારણે આ અપીલ ઉદ્ભવી છે. આરોપીએ રૂ. ૨,૦૦૦/– ની રકમની માંગણી કરી હોવાનો અને સ્વીકારી હોવાનો કથિત આરોપ છે, જે દરોડા દરમિયાન મળી આવી હતી અને જે તે મહત્વના દિવસે તેના હાથમાં હતી. વધુ વિગતોમાં જવાની જરૂર નથી કારણ કે પૃષ્ઠભૂમિ એવી છે કે ફરિયાદી હક્ક પત્રકમાં અમુક નોંધો કરાવવા ઈચ્છતા હતા.

૪. વિદ્વાન એ.પી.પી. સુશ્રી ભટ્ટે રજૂઆત કરી હતી કે ફરિયાદી, જેઓની ફરિયાદી સાક્ષી–૧ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી છે, તેમણે પોતાની મૌખિક જુબાનીમાં અને એ.સી.બી. સમક્ષની પોતાની ફરિયાદમાં જણાવ્યું હતું કે તે આરોપી હતા, જેમણે તેમનું કામ કરવા માટે લાંચની માંગણી કરી હતી, અને તેથી, તે તેમની સત્તાવાર ફરજ બજાવવા દરમિયાન ગેરકાયદેસર લાંચ સમાન ગણાશે. તેણીએ, વધુમાં, રજૂઆત કરી હતી કે પંચ સાક્ષીએ પોતાની મુખ્ય તપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે રકમ આરોપી દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી અને પંચનામું કરવામાં આવ્યું હતું, જે મુજબ આરોપીના શર્ટ અને હાથ એન્થ્રાસીનની હાજરી દર્શાવતા હતા. તેણીએ, વધુમાં, ફરિયાદી સાક્ષી–૩ ની મૌખિક જુબાની પર આધાર રાખ્યો હતો અને રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમ હેઠળ અને આ કોર્ટ તથા સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓ મુજબ જે તમામ પ્રક્રિયાગત સલામતીના પગલાંઓનું પાલન કરવું જરૂરી છે, તેનું તપાસ કરનાર અધિકારી–ફરિયાદી સાક્ષી–૩ દ્વારા યોગ્ય રીતે પાલન કરવામાં આવ્યું

હતું, જે તેમની મૌખિક જુબાની પરથી ફલિત થાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે એકવાર માંગણીની હકીકત સ્થાપિત થઈ જાય અને તે સ્વીકૃતિ સાથે જોડાયેલી હોય અને રકમ પણ આરોપી પાસેથી મળી આવી હોય, તો સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ જરૂરી કડી પૂર્ણ થઈ જાય છે, અને તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ ચુકાદાઓની એરણ પર સમાજમાંથી ભ્રષ્ટાચારને નાબૂદ કરવા માટે આ અપીલ મંજૂર કરવી જરૂરી છે.

૫. તેની સામે અત્રેના મૂળ આરોપી–સામાવાળા તરફેના વિદ્વાન વકીલ શ્રી રાવે રજૂઆત કરી હતી કે ચાર તારીખો, જે કથિત બનાવ પહેલાંની છે, તે આ કેસમાં ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે, (૧) જે તારીખે કહેવાતી 'માંગણી' અને 'સ્વીકૃતિ' થઈ તે તારીખ પહેલાં જ હક્ક પત્રકમાં નોંધો પહેલેથી જ કરવામાં આવી ચૂકી હતી. તેમણે, વધુમાં, એક તારીખ એટલે કે ૧૦.૧૦.૧૯૯૪ પર આધાર રાખ્યો હતો, જે દિવસે ફેરફાર નોંધ પહેલેથી જ કરવામાં આવી હતી અને માંગણીની વાત તો બાજુ પર રહી, આરોપી દ્વારા કોઈપણ ગેરકાયદેસર લાંચ સ્વીકારવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નહોતો. ફરિયાદપક્ષે સાબિત કરવું પડશે કે આરોપી પાસેથી મળી આવેલી રકમ કોઈ ભ્રષ્ટ કૃત્ય કરવા માટેની હતી અને તેથી તે ગેરકાયદેસર લાંચ હતી. તેમણે, પોતાના કેસના સમર્થનમાં, નીચેના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો હતો;

*(૧) **"શ્રી રવીન્દ્ર કુમાર ડે વિ. ઓરિસ્સા રાજ્ય"**, (૧૯૭૬) ૪ એસ.સી.સી. ૨૩૩;*

(૨) ***"સૂરજ મલ વિ. રાજ્ય (દિલ્હી વહીવટ)",*** (૧૯૭૯) ૪ એસ.સી.સી. ૭૨૫;

(૩) ***"સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી, સી.બી.આઈ. મારફતે",*** એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૩૭૯૮;

(૪) ***"કિશોરચંદ્ર મનસુખલાલ જોશી વિ. ગુજરાત રાજ્ય",*** ૧૯૮૫ જી.એલ.એચ. ૧૦૩;

(૫) ***"કાનુભાઈ કાંતિભાઈ પટેલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય",*** ૧૯૯૮(૧) જી.એલ.એચ. ૯૨૪;

(૬) ***"ગોપાલ લાલ ઘીસુલાલ છીપા અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય",*** ૧૯૯૮ (૧) જી.એલ.એચ. ૯૪૩.

૬. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ અને તેમાં નિર્ધારિત કાયદાની એરણ પર, એ સિદ્ધાંત ઉદ્ભવે છે કે, જો, પુરાવાના સમાન સમૂહમાંથી બે વાજબી મંતવ્યો શક્ય હોય, તો અપીલ અદાલત તેવા પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરી શકે છે, પરંતુ, એ સુસ્થાપિત કાયદો છે કે તે પોતાના મંતવ્યો લાદી શકતી નથી. અપીલ અદાલત એ જોવા માટે પોતાની સમક્ષના પુરાવાની પુનઃ મૂલવણી કરી શકે છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટે કોઈ ભૂલ કરી છે અને સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલી હકીકતોની વિગતોની વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાપાત્રતાને ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ રહી છે. પુરાવાને સમગ્રતયા વાંચવો પડે છે અને જ્યાં સુધી તે

બાબતના મૂળ સુધી ન જતા હોય ત્યાં સુધી ગૌણ વિરોધાભાસો કે ક્ષતિઓના એક કે બીજા આધાર પર તેને નકારી કાઢવો યોગ્ય ગણાશે નહીં. આ કેસમાં, જે બાબત સામે આવે છે તે એ છે કે, શું એવું કહી શકાય કે આરોપીએ ગેરકાયદેસર લાંચ માંગી હતી, જેવો કે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે અને તેની સામે તહોમતનામું ઘડવામાં આવ્યું છે, એટલે કે ૧૩.૧૨.૧૯૯૪ ના રોજ, તેણે પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કર્યો હતો અને રૂ. ૧,૦૦૦/– ની ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરી હતી.

૭. સદર અધિનિયમની કલમ ૭ નીચે મુજબ વંચાય છે,

> "૭. સત્તાવાર કૃત્યના સંબંધમાં કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાય લાંચ લેતો જાહેર સેવક.–જે કોઈ વ્યક્તિ, જાહેર સેવક હોઈને, અથવા જાહેર સેવક બનવાની અપેક્ષા રાખતી હોઈને, કોઈપણ સત્તાવાર કૃત્ય કરવા અથવા ન કરવા માટેના અથવા પોતાની સત્તાવાર ફરજો બજાવવામાં કોઈપણ વ્યક્તિ પ્રત્યે તરફેણ કે બિનતરફેણ દર્શાવવા કે ન દર્શાવવા માટેના, અથવા કેન્દ્ર સરકાર કે કોઈપણ રાજ્ય સરકાર સાથે અથવા સંસદ કે કોઈપણ રાજ્યના વિધાનમંડળ સાથે અથવા કલમ ૨ ના ખંડ (સી) માં ઉલ્લેખિત કોઈપણ સ્થાનિક સત્તામંડળ, નિગમ કે સરકારી કંપની સાથે, અથવા કોઈપણ જાહેર સેવક સાથે, પછી ભલે તેનું નામ દર્શાવેલ હોય કે અન્યથા, કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈપણ સેવા આપવા કે નુકસાન પહોંચાડવા માટે અથવા તેમ કરવાનો પ્રયાસ કરવા માટેના હેતુ કે બદલા તરીકે, પોતાના માટે કે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ માટે, કોઈપણ વ્યક્તિ

પાસેથી, કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાય, ગમે તે પ્રકારની કોઈપણ લાંચ સ્વીકારે છે અથવા મેળવે છે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય છે અથવા મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે, તેને કેદની સજા કરવામાં આવશે જે છ મહિના કરતાં ઓછી નહીં હોય પરંતુ જે પાંચ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે."

૮. શું એવું કહી શકાય કે આરોપીએ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, પોતાની ફરજો બજાવવા દરમિયાન, ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી કરી હતી અને તેનો યોગ્ય જવાબ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે. આ કેસમાં, જો આપણે ફરિયાદી સાક્ષી–૨ ના પુરાવાને ધ્યાને લઈએ તો પણ તેઓ માત્ર એટલું જ કહે છે કે જ્યારે ફરિયાદી કચેરીએ પહોંચ્યા ત્યારે આરોપીઓ કોઈ કામમાં વ્યસ્ત હતા. ત્યાં કોઈ તપાસ ચાલી રહી હતી અને ફરિયાદીને બીજા દિવસે આવવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું. શું આને માંગણી કહી શકાય અને ટ્રાયલ કોર્ટે તેને નકારી કાઢી છે. આ બાબત આ કોર્ટને ભ્રષ્ટ સાધનો દ્વારા ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણીના પાસા તરફ દોરી જાય છે. આ કેસમાં, એવું કહી શકાય નહીં કે ફરિયાદીનું કામ કરાવવા માટે અંગત પ્રભાવનો ઉપયોગ કરવા બદલ કોઈ બદલો આપવાનો હતો, કારણ કે તે કામ તે પહેલાં જ પૂર્ણ થઈ ગયું હતું, અને તેથી, 'મેળવવું' શબ્દનો ન્યાયિક અર્થ પણ ફરિયાદપક્ષના કેસને નકારી કાઢે છે. આ કેસની હકીકતોમાં, કોઈ કરાર નહોતો, આરોપીને ખુશ કરવા માટે કોઈ કારણ અસ્તિત્વમાં નહોતું, અને તેથી, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા હકીકતના

તારણોમાં મને કોઈ વિકૃતિ જણાતી નથી કે કોઈ માંગણી નહોતી. એકવાર, કલમ ૭ હેઠળ ફરિયાદપક્ષનો પાયો તૂટી પડે છે, કે આ કેસના હકીકતના પાસા પર ન તો કોઈ માંગણી હતી કે ન તો કોઈ ગેરકાયદેસર લાંચ હતી. આ બાબત આ કોર્ટને સદર અધિનિયમની કલમ ૧૩ હેઠળ ફરિયાદપક્ષના કેસના આગામી અંગ તરફ દોરી જાય છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૩ નીચે મુજબ વંચાય છે;

> "૧૩. જાહેર સેવક દ્વારા ગુનાહિત ગેરવર્તણૂક.–(૧) જાહેર સેવકે ગુનાહિત ગેરવર્તણૂકનો ગુનો કર્યો કહેવાય,–
>
> (એ) જો તે કલમ ૭ માં દર્શાવેલ હેતુ કે બદલા તરીકે કાયદેસરના મહેનતાણા સિવાયની કોઈપણ લાંચ પોતાના માટે કે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ માટે કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી ટેવવશ સ્વીકારે છે અથવા મેળવે છે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય છે અથવા મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે; અથવા
>
> (બી) જો તે પોતાના દ્વારા અથવા પોતાની સાથે સંકળાયેલી કોઈપણ કાર્યવાહી કે વ્યવસાયમાં સંકળાયેલ હોવાનું અથવા સંકળાયેલ હોવાની સંભાવના હોવાનું પોતે જાણતો હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, અથવા પોતાના કે જેના તાબામાં પોતે હોય તેવા કોઈપણ જાહેર સેવકના સત્તાવાર કાર્યો સાથે સંબંધ ધરાવતી હોય તેવી વ્યક્તિ પાસેથી, અથવા આવી સંકળાયેલી વ્યક્તિમાં હિત ધરાવતી કે સંબંધિત હોવાનું પોતે જાણતો હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, અવેજ વિના અથવા પોતે અપૂરતો હોવાનું જાણતો હોય તેવા અવેજ બદલ, પોતાના માટે કે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ માટે, કોઈપણ મૂલ્યવાન વસ્તુ ટેવવશ સ્વીકારે છે

અથવા મેળવે છે અથવા સ્વીકારવા સંમત થાય છે અથવા મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે; અથવા

(સી) જો તે જાહેર સેવક તરીકે પોતાને સોંપવામાં આવેલી અથવા પોતાના નિયંત્રણ હેઠળની કોઈપણ મિલકતનો અપ્રમાણિકપણે કે કપટપૂર્વક ઉચાપત કરે છે અથવા અન્યથા પોતાના ઉપયોગ માટે રૂપાંતરિત કરે છે અથવા અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિને તેમ કરવાની મંજૂરી આપે છે; અથવા

(ડી) જો તે–

(૧) ભ્રષ્ટ કે ગેરકાયદેસર સાધનો દ્વારા, પોતાના માટે કે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ માટે કોઈપણ મૂલ્યવાન વસ્તુ અથવા નાણાકીય લાભ મેળવે છે; અથવા

(૨) જાહેર સેવક તરીકે પોતાના હોદ્દાનો દુરુપયોગ કરીને, પોતાના માટે કે અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ માટે કોઈપણ મૂલ્યવાન વસ્તુ અથવા નાણાકીય લાભ મેળવે છે; અથવા

(૩) જાહેર સેવક તરીકે હોદ્દો ધરાવતી વખતે, કોઈપણ જાહેર હિત વિના કોઈપણ વ્યક્તિ માટે કોઈપણ મૂલ્યવાન વસ્તુ અથવા નાણાકીય લાભ મેળવે છે; અથવા

(ઈ) જો તે અથવા તેના વતી કોઈપણ વ્યક્તિ, તેના હોદ્દાના સમયગાળા દરમિયાન કોઈપણ સમયે, એવી નાણાકીય સાધનસંપત્તિ કે મિલકત

ધરાવતી હોય કે ધરાવતી રહી હોય કે જેના માટે જાહેર સેવક સંતોષકારક હિસાબ આપી શકતો નથી, જે તેની જાણીતી આવકના સ્ત્રોત કરતાં અપ્રમાણસર હોય.

(૨) ગુનાહિત ગેરવર્તણૂક કરનાર કોઈપણ જાહેર સેવકને કેદની સજા કરવામાં આવશે જે એક વર્ષ કરતાં ઓછી નહીં હોય પરંતુ જે સાત વર્ષ સુધી લંબાવી શકાશે અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે."

૯. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું અવલોકન કર્યા પછી, શું એવું કહી શકાય કે અત્રેના આરોપી–સામાવાળા દ્વારા ગુનાહિત ગેરવર્તણૂક કરવામાં આવી હતી, અને તેનો જવાબ નકારાત્મક છે. જ્યારે સદર અધિનિયમની કલમ ૭ નો જવાબ નકારાત્મક મળે છે, ત્યારે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૩ નું વાંચન પણ જોવું પડશે કે શું હાલના આરોપી દ્વારા કોઈ ભ્રષ્ટ સાધનો અપનાવવામાં આવ્યા હતા અને તેના માટે ગુનાના ઘટકો જોવા પડશે. આ કેસમાં સાબિતીનો બોજ ફરિયાદપક્ષ પર હતો. તેમ છતાં, ફરિયાદપક્ષ પોતાના કેસને સંપૂર્ણપણે સાબિત કરી શક્યું નથી. તેનાથી વિપરીત, આરોપીએ ઉપસ્થિત રહેલા અન્ય સરકારી અધિકારીઓની તપાસ કરીને, પોતાના કેસને સંપૂર્ણપણે સાબિત કર્યો છે. ગેરકાયદેસર લાંચ માટે ન તો કોઈ માંગણી હતી કે ન તો સદર અધિનિયમની કલમ ૧૩(૧)(ડી) હેઠળ કોઈ ગુનાહિત ગેરવર્તણૂક કહી શકાય. આથી, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષીઓની જુબાની પર પણ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા હકીકતના તારણો ઉલટાવી શકાય નહીં. બલ્કે સદર અધિનિયમની કલમ ૭ ના સંબંધમાં આપવામાં આવેલ

તર્ક આ કોર્ટની હકીકતોને લાગુ પડશે, જેમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ***"રાકેશ કપૂર વિ. હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય",*** *(૨૦૧૨) ૧૩ એસ.સી.સી. ૫૫૨* ના કેસમાં અવલોકન કર્યું હતું. તે કેસમાં, ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે મોબાઈલ ફોન પર માંગણી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ, કોઈ કૉલ ડિટેઈલ્સ રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. વધુમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતને જણાયું હતું કે કથિત ઘટના બન્યા પહેલાં પણ હોટેલ ચલાવવાનું લાઇસન્સ પહેલેથી જ ઇશ્યૂ કરવામાં આવ્યું હતું અને ફરિયાદી સાક્ષી–૧ ના હાથમાં હતું. અહીં પણ એવી જ સ્થિતિ છે, એટલે કે (૧) ફેરફાર નોંધો પહેલેથી જ ફરિયાદી પાસે હતી, એટલે કે ફરિયાદ દાખલ કરતાં પહેલાં ઘણી વહેલી અને કહેવાતી માંગણી સાબિત થઈ ન હતી. જ્યાં સુધી ફરિયાદી સાક્ષી નં. ૨ અને ૩ ના પુરાવાનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી ઓછામાં ઓછું, જ્યારે પહેલી ઘટના બની, એટલે કે આરોપી દ્વારા ફરિયાદી પાસેથી કહેવાતી માંગણી, ત્યારે ફરિયાદી સાક્ષી–૩ હાજર ન હતા. આવા સંજોગોમાં, રાકેશ કપૂર ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો આરોપી–સામાવાળાના લાભમાં પરિણમશે. માત્ર એટલા માટે કે રકમ મળી આવી હતી, માંગણી કે સ્વીકૃતિની ગેરહાજરીમાં, ફરિયાદપક્ષના કેસની સમગ્ર ઈમારત તૂટી પડે છે, અને તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલતના તેમજ આ કોર્ટના ઉપરોક્ત ચુકાદાઓની એરણ પર, આ કોર્ટ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલા દૃષ્ટિકોણ કરતાં અલગ દૃષ્ટિકોણ લેવા માટે પ્રેરાતી નથી. મારા મંતવ્યને સર્વોચ્ચ અદાલતના ***"પંજાબ રાજ્ય વિ. મદન મોહન લાલ વર્મા",***

(૨૦૧૩) ૧૪ એસ.સી.સી. ૧૫૩ ના કેસના ચુકાદાથી સમર્થન મળે છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે;

> "આ મુદ્દા પર કાયદો સુસ્થાપિત છે કે ૧૯૮૮ ના અધિનિયમ હેઠળ ગુનો બનવા માટે ગેરકાયદેસર લાંચની માંગણી અનિવાર્ય શરત છે. જ્યારે કેસમાં મુખ્ય પુરાવો ભરોસાપાત્ર ન હોય ત્યારે માત્ર દૂષિત નાણાંની વસૂલાત આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતી નથી, સિવાય કે લાંચની ચુકવણી સાબિત કરવા માટે પુરાવા હોય અથવા એ દર્શાવવા માટે પુરાવા હોય કે નાણાં સ્વેચ્છાએ લાંચ તરીકે લેવામાં આવ્યા હતા. ગેરકાયદેસર લાંચ તરીકે રકમની માંગણી અને સ્વીકૃતિ અંગેના કોઈપણ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં, આરોપી દ્વારા માત્ર રકમ મેળવવી એ ગુનો સાબિત કરવા માટે પૂરતું નથી. આથી, ૧૯૮૮ ના અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળ ઉદ્ભવતી વૈધાનિક ધારણાને દૂર કરવાનો બોજ આરોપી પર રહે છે, જે પ્રત્યક્ષ કે સંજોગોવશાત પુરાવા રેકોર્ડ પર લાવીને વાજબી સંભાવના સાથે સ્થાપિત કરે છે કે નાણાં તેના દ્વારા ૧૯૮૮ ના અધિનિયમની કલમ ૭ માં દર્શાવેલ હેતુ કે બદલા સિવાય અન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યા હતા. સદર અધિનિયમની કલમ ૨૦ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરતી વખતે, અદાલતે આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી સ્પષ્ટતાને, જો કોઈ હોય તો, માત્ર સંભાવનાઓની પ્રબળતાની એરણ પર ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે અને તમામ વાજબી શંકાથી પર સાબિતીની એરણ પર નહીં. જોકે, પ્રશ્નવાળી રકમ આરોપીના કબજામાંથી કેવી રીતે મળી આવી તે સમજાવવા માટે આરોપીને બોલાવવામાં આવે તે પહેલાં, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા પાયાની હકીકતો સ્થાપિત થવી જોઈએ. ફરિયાદી એ છટકાની સફળતા સાથે સંકળાયેલ હિત ધરાવતા અને પક્ષપાતી સાક્ષી છે અને તેમના પુરાવાને

અન્ય કોઈપણ હિત ધરાવતા સાક્ષીની જેમ જ ચકાસવા જોઈએ. યોગ્ય કેસમાં, અદાલત આરોપી વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવતા પહેલાં સ્વતંત્ર સમર્થનની અપેક્ષા રાખી શકે છે."

૧૦. મને સર્વોચ્ચ અદાલતના *"**સતવીર સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ દિલ્હી, સી.બી.આઈ. મારફતે"**, એ.આઈ.આર. ૨૦૧૪ એસ.સી. ૩૭૯૮* ના કેસના ચુકાદાથી પણ સમર્થન મળે છે. તે કેસમાં, ટ્રાયલ કોર્ટે જોયું કે ફરિયાદપક્ષ મૂળ આરોપી તરફથી માંગણી અને સ્વીકૃતિ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે, અને તેથી, આરોપીને તેની સામે મૂકવામાં આવેલા ભ્રષ્ટાચારના આરોપોમાંથી નિર્દોષ છોડી મૂક્યો હતો. જોકે, અપીલમાં, દિલ્હી હાઈકોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમને ઉલટાવી દીધો અને આરોપીને ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ હેઠળના આરોપો માટે દોષિત ઠેરવ્યો હતો. તેનાથી વ્યથિત થઈને, મૂળ આરોપી સર્વોચ્ચ અદાલતમાં ગયો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે હાઈકોર્ટના હુકમને રદ કર્યો હતો. દિલ્હી હાઈકોર્ટના હુકમને રદ કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના પેરાગ્રાફ–૩૭ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું;

> *"૩૭. હાઈકોર્ટે પોતાની અપીલ હકુમતનો ઉપયોગ કરતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટના નિર્દોષ છોડવાના હુકમને ઉલટાવવામાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત માપદંડોનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે. તેથી, તારણો માત્ર કાયદામાં ભૂલભરેલા નથી પરંતુ કાયદામાં દૂષિત પણ છે. કેરળ રાજ્ય વિ. સી.પી. રાવ (ઉપર મુજબ) ના ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૨૦/૨૦૧૧ ના ચુકાદામાંથી સંબંધિત ફકરાઓ નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવ્યા છે:*

"૧૩. આ તારણ પર પહોંચતાં, અમને સુસ્થાપિત સિદ્ધાંત યાદ આવે છે કે જ્યારે અદાલતે નિર્દોષ છોડવાના હુકમ સામે ઉદ્ભવતી અપીલમાં પોતાની વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવાનો હોય, ત્યારે અદાલતે યાદ રાખવું જોઈએ કે હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્દોષ છોડવાના ચુકાદાથી આરોપીની નિર્દોષતા વધુ પુનઃસ્થાપિત થાય છે. હાઈકોર્ટના આવા નિર્ણય સામે, નિર્દોષ છોડવાના હુકમમાં આ અદાલત દ્વારા દખલગીરી કરવાનો વ્યાપ સનવત સિંહ વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય માં આ અદાલતની ત્રણ–ન્યાયાધીશોની બેંચ દ્વારા ખૂબ જ સંક્ષિપ્તમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે. એસ.સી.આર. પૃષ્ઠ ૧૨૯ પર, સુબ્બા રાવ, ન્યાયમૂર્તિ (જેઓ તે સમયે માનનીય હતા) એ નીચે મુજબ સિદ્ધાંતો તારવ્યા હતા:

> *"૯. ઉપરોક્ત ચર્ચા નીચેના પરિણામો આપે છે: (૧) અપીલ અદાલત પાસે તે પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે કે જેના પર નિર્દોષ છોડવાનો હુકમ આધારિત છે; (૨) શિયો સ્વરૂપ કેસમાં નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો, આવી અપીલનો નિકાલ કરવામાં અપીલ અદાલતના અભિગમ માટે યોગ્ય માર્ગદર્શન પૂરું પાડે છે; અને (૩) આ અદાલતના ચુકાદાઓમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી વિવિધ શબ્દાવલિઓ, જેમ કે, (૧) 'મહત્વપૂર્ણ અને અનિવાર્ય કારણો', (૨) 'સારા અને પર્યાપ્ત બળવાન કારણો', અને (૩) 'મજબૂત કારણો', સમગ્ર પુરાવાની સમીક્ષા કરવા અને પોતાના તારણ પર પહોંચવા માટે નિર્દોષ છોડવા સામેની અપીલમાં અપીલ અદાલતની નિઃશંક સત્તાને*

ઘટાડવાનો હેતુ ધરાવતી નથી; પરંતુ તેમ કરતી વખતે તેણે હકીકતના પ્રશ્નો પર અસર કરતી રેકોર્ડ પરની દરેક બાબત અને તે હકીકતો પર તારણ પર પહોંચવામાં પોતાના નિર્દોષ છોડવાના હુકમના સમર્થનમાં નીચેની અદાલતે આપેલા કારણોને માત્ર ધ્યાનમાં જ લેવા જોઈએ નહીં, પરંતુ પોતાના ચુકાદામાં તે કારણો પણ વ્યક્ત કરવા જોઈએ, જે તેને એવું માનવા તરફ દોરી જાય છે કે નિર્દોષ મુક્તિ વાજબી ન હતી."

૧૧. પરિણામે, આ અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને ***રદ કરવામાં આવે છે***. ટ્રાયલ કોર્ટનો તારીખ : ૦૬.૦૩.૨૦૦૪ નો ચુકાદો અને હુકમ ***બહાલ રાખવામાં આવે છે***. જામીન પર રહેલા આરોપીના જામીનખત, જો કોઈ હોય તો, મુક્ત થાય છે. આર. એન્ડ પી. સંબંધિત ટ્રાયલ કોર્ટને તુરંત જ પરત મોકલી આપવામાં આવે.

(કે.જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

ઉમેશ

This is an AI-Assisted Translation.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.